

Erika Füle

MOTÝLE
V
KLOBÚKU

Erika Füle

MOTÝLE V KLOBÚKU

2022

Motýle v klobúku

copyright © Erika Füle, 2022

ISBN 978-80-11-01629-6

I.

Voda sa stratila, vyparila sa, zmizla ako v bezodnej čiernej diere. Široké koryto rieky s obnaženou kostrou rebier výstuží a rúr vybledlo, svetlý íl na dne stvrdol a popraskal, presvital pomedzi všadeprítomnú burinu. Vysokú, nie dvojtýždňovú. Jemný, akoby živý prach tancoval vo vzduchu, unavený sa ukladal na listy. Košaté stromy na brehu mali nezdravý striebřistý nádych, striekaný melír veternej kaderničky. Rozhádzané zvyšky stavebného materiálu, hrdzavé rúry, polozhnuté dosky, zdrapy igelitu.

Zmätene pobiehala chodníkom pri nábreží, pár krokov hore a zase späť. Hlavou zavadila o nízke konáre stromov, potíchu zahrešila, zišla na cestu. Hľadala tabuľu s názvom stavby a staviteľa, so začiatkom a koncom stavby, s rokom a mesiacom. Nikde nič. Autá sa jej vyháľali, jeden vodič zatrúbil. Vrátila sa k miestu, kde stával most. Obzerala sa. Muselo to byť práve tu, tadiaľto chodili do školy. Prekročila nízke zábradlie pri chodníku a ukrytá v tieni stromov si sadla na tvárnicu vrastenú do suchej trávy.

Rieku najprv okyptili a teraz je celkom preč. Vlastne to ani nebola rieka, len lenivá tichá voda. Mŕtve rameno Hornádu v dávnej minulosti omývalo mestské hradby, neskôr veľký park a príľahlé ulice, z ktorých sa vytvorilo nábrežie. Hovorilo sa mu iba jarok. Ani riadne meno nemal, hoci bol dosť široký, skoro ako rieka. Voda z jarku niekedy poháňala aj mlynské kamene a kolesá či čo to bolo za stroje vo vysokej tmavej budove mlyna prederavenej množstvom malých okien. Ako obrovský holubník. Mlyn stál na konci ulice, preto sa jej hovorilo Mlynská. Jarok sa volal Mlynský náhon alebo Malomárok. Pod mlynom sa jarok celkom vyparil, tajomne sa prepadol do podzemia.

Prvý raz prišla na návštevu do rodného mesta hneď v lete po prevrate. Presne po dvadsiatich dvoch rokoch v cudzine. Mlynský náhon našla vtedy už o hodný kus skrátenej, veľký mlyn zmizol, vraj vyhorel. Voda nemala čo poháňať, tak do jej koryta uložili cestu. Autá sa preháňali pod vežičkami Jakabovho paláca, stromy veľkého parku navyknuté obdivovať svoju krásu v nehybnom vodnom zrkadle sa odovzdane skláňali a vdychovali benzínové výpary.

Nová rýchlocesta končila práve pri ich ulici. Autá sa z jarku vyšplhali na križovatku a hviezdicovo sa rozprchli na rôzne strany. Jarok síce bol skrátenej, ale od ich ulice pokračoval ako za starých čias. Pokojná

hladina a vôňa rybníka. S bratom sa vtedy nostalgicky túlili po štvrti svojho detstva. Obaja pricestovali bez nemeckých polovičiek, neodvážili sa vystaviť ich bledé tváre nástrahám pozostatkov červenej minulosti. Postávali na brehu a brat poznamenal, že ešte aj ten škatuľový hotel vyzdobený muškátmi sa celkom pekne vyníma nad vodou. Okolo malebné zátišie, pred mostom sa osamelý veslár v kajaku pomalými zábermi otáčal, dvaja rybári s prútni vo vode sedeli na brehu, ľudia sa opaľovali v tráve, znela hudba z tranzistora.

Letná idyla – dnes vygumovaná. Desať rokov slobody a demokracie vypilo všetku vodu. Ostal len prach, burina, výstuže a stavebné haraburdie. Prázdne koryto pripomínalo kostlivca, z ktorého ryby pojedli mäso aj trblietavé oči hladiny. Koryto končilo ocelovými mrežami. Za nimi sa črtalo akési zariadenie, možno strojovňa. Veď voda musela byť poháňaná, aby nebola ako zapáchajúca mŕtva stoka. V strojovni určite niečo opravujú, preto vypustili jarok, zdôvodňovala si v duchu. Len im to dlho trvá. Chýbajú peniaze. Mala by zavolať na radnicu a spýtať sa. Myšlienku vzápätí zavrhla. Je smiešna, chytá sa jej až neprístojná hyperaktivita. Nemá sa čo starať. Nie je predsa na výročnej schôdzi bytového družstva, kde sa rieši problém výmeny vodovodného potrubia. Starne a to ju robí netrzeplivou, zatrpknutou. Nielen tua nielen dnes.

Peter Vereš sedí na mestskom úrade. Za posledné tri dni sa jej najmenej traja pýtali, či ho poznala. Asi je slávny. Celkom rada by ho stretla. Peter bude vedieť, čo sa stalo s jarkom, kam zmizla voda. Prečo je vôbec ten nešťastný jarok taký dôležitý? Nevie. Fixná idea, ktorej sa rýchlo nezbojí. Chce to len vedieť, nič viac. Cudzím by svoju zvedavosť musela zdôvodňovať, vysvetľovať. Možno aj Petrovi. Určite sa jej spýta.

Povie, že sa chce presťahovať. Nadobro. Ako mnoho iných emigrantov. Z jej triedy na strednej škole ôsmi ušli a dvaja sa teraz vrátili domov. Ondrej aj s rodinou, lekár, pracuje v nemocnici. Beta s mužom sa usadili na vidieku, kúpili farmu a chovajú kone. A čo bude robiť ona? Dôchodničiť. Má dosť odpracovaných rokov, dostala by celkom slušnú penziu. Už dnes. Teda, slušnú na tunajšie pomery. Vyplácanú v eurách. V Nemecku by z nej nevyžila, tam by musela pracovať ďalších aspoň desať rokov. A to sa jej nechce. Má aj našetrené. Nie, to mu nebude hovoriť. Ešte by si myslel, že sa predáva ako dobrá partia, bohatá vdova.

Dobre, tak mu narozpráva, že má vo výhľade pekný byt. Napríklad v hentom paneláku vedľa hotela. Dvojizbový, správne riešený, s hlbokým balkónom. S výhľadom na vodu, ktorá sa stratila. Skôr než byt kúpi, chce

vedieť, či sa ďalšie roky bude dívať na prázdnu jamu dlhú ako prútený košík na chlieb alebo na pokojnú vodnú hladinu s konármi stromov a topiacim sa slnkom.

Nie, aj toto je bez fantázie. Radšej Petrovi povie, že ju zaujíma samotný hotel. Strašná škatuľa! Bude sa tváriť ako špekulantka so slušným kapitálom v banke. Hneď by ju každý bral inak, možno aj Peter. Pokiaľ sám nemá o hotel záujem. Človek nikdy nevie. V tejto krajine každý robí kšefty. Aj sesternicin syn, inžinier, strojár, kúpil obchod s potravinami a celá rodina sa strieda za pultom. Peter však pracuje na radnici, tak kšefty asi nerobí. Prečo nie? On má k informáciám bližšie ako hocikto iný. Koho stretne, každý sa jej hneď sťažuje na nové pomery a šeptom rozvádza čachre s privatizáciami. Mlynský náhon našťastie nemôže nikto privatizovať, patrí celému mestu. To by bolo ako privatizovať mestský park alebo čermeľský potok. Hotel postavili za komunizmu, národný majetok, ten sa musí dať odkúpiť, žiadna reštitúcia.

Hniezdila sa na tvrdej tvárnici. Vodu predsa raz musia pustiť! Chcelo sa jej kričať. Nemôžu len tak zrušiť rieku. Z prázdneho koryta stúpala strach. A tiež z neobývaného hotela na nábreží. V škárach medzi betónovými stupňami obitých schodov pred vchodom vyrastala burina. Na schodoch býval niekedy červený koberec a po stranách kvety v kamenných žľaboch. Sklenené tabule okien kaviarne špatil hrdzavý plech a prekrížené dosky. Z vybitých oblokov na horných poschodiach viali franforce silonových záclon. Hotel zomrel, len ho pochovať. Hrob je vykopaný, stačí si ľahnúť do prázdneho koryta. Trošku výbušniny, vzplanúť posledným plameňom a koniec. Na kandelábri pri chodníku sa možno neskôr objaví pamätná tabuľka: Na týchto miestach odpočíva nevydarený hotel, ktorý nik nemal rád a ktorý sa ešte aj po smrti pomstil okoliu. Zaplnil riečku svojou ruinou.

* * *

Dve dievčatká so školskými taškami na chrbte viseli na vysokom zábradlí mosta. Teplé májové slnko sa opieralo o pokojnú tmavú vodnú hladinu a vrhalo krátky poludňajší tieň do vody. Školáčky okusovali pečivo a voľnou rukou si jedna druhej vyrábali tieňové rohy na hlave. Smiali sa, omrvinky trúsili do vody.

Pri brehu sa vynorila rodinka divokých kačíc, ponáhľali sa k mostu. Sústredene veslovali nohami, hrude mali hrdo vystrčené ako bežci

pri závodoch. Kto skôr pretrhne cieľovú pásku? Po hladkej, takmer nehybnej hladine ťahali za sebou široké polkruhy, háp, háp, háp. Pri moste sa zhrkli a zobali plávajúce kúsky rožtekov.

„Klára... mala dnes veľkú modrinu... na ruke,“ s plnými ústami poznamenala Emi Schultzová, väčšia z dvojice, bacuľatá žiačka z druhej A triedy na piatej osemročnej strednej škole. Kútikom oka sa pritom dívala na čistobielu blúzku svojej kamarátky a trošku jej závidela. Emi mala len jednu bielu blúzku, aj to so smiešnym námorníckym golierom. Veľmi rada by sa obliekala ako jej kamarátka, aj by sa na ňu chcela podobat'. Betka mala pekné jamky na lícach.

Emi stála vedľa Betky v nudnom tričku pieskovej farby, tmavej skladanej sukni a hnedých, vpredu dosť okopaných poltopánkach, ktoré sa ani porovnať nedali s Betkinými čiernymi blýskavými lakovkami. Sveter navlečený na aktovku bol ako živý, kýval rukávmi. Z kohúta nad čelom sa jej uvoľnil pramienok svetlých vlasov, padal cez oko, chvíľami ho odfukovala a uhladzovala rukou.

„Povedala, že spadla a že...“ Betka Tichá sa zarazila a nepokračovala. Betka bola Eminou najlepšou kamarátkou. Menšie chudé dievčatko s vlasmi zapletenými do poskakujúcich vrkočov. V triede však nesedeli spolu, Betka sedela v lavici s Klárou Hanzušovou, fíflenu, pred ktorou sa chlapi z triedy predvádzali. Betka dobre vedela, že Kláru doma bijú, otec ju bije. Hlavne, keď sa napije. Len to nemohla Emi ani nikomu inému povedať. Sľúbila starej mame, že nebude klebetiť. Pretože hovoriť o niekom inom znamená klebetiť. Klára často prišla do školy s modrinou na ruke alebo na nohe, iní si to nevšimli. Betka vedela, že Emi nemá Kláru rada, ani ona sa vlastne s Klárou veľmi nekararátala, skôr ju ľutovala.

Emi si odhryzla z rožka, potom odlomila časť, ktorá jej trčala z úst, a hodila ho kačiciam. Mala úspech. Betka pridala zo svojho. Ulamovali stále väčšie kúsky, drobili ich v prstoch modrých od atramentu a trúsili do vody. Pečivo dostali od Betkinej starej mamy, predavačky a pomocnice v neďalekej pekárni na Máriinej ulici. Stavili sa tam cestou zo školy.

Kačice nemotorne zobali do hladiny, nedarilo sa im vyloviť kúsky jedla, strácali sa im dolu pod mostom. Hlava rodiny, káčer v zelenom kabáte, sa pustil za rožkom, krdeľ káčatiek na konci s hnedo-sivou mamou ho nasledoval. Dievčatká bežali na koniec mosta, obišli zábradlie deliace chodník od koľajníc električky a so zatajeným dychom sa medzi

dvomi autami prešmykli na opačnú stranu. Poludňajšia premávka bola veľmi hustá, jedno auto z každej strany, motorka, bicykel.

Za mostom vytvárala rieka zdanlivo pokojné malé jazierko, aby sa na konci mlčky a zradne prepadla do budovy elektrárne. Omrvinky nebolo vidieť, len káčera, ktorý sa vynoril spod mosta a usilovne ich hľadal.

„Nemôže plávať ďalej. Nesmie. Tam sú stroje. Rozpučia ho na fašírku,“ vysvetľovala Emi s plačom v hlase a zmätene začala pobiehať po brehu.

„Kamene! Odplašme ho!“ Betka zdvihla zo zeme kamienok a namierila pred káčera.

Obidve hádzali do vody kamene, kúsky tehál, čo im prišlo pod ruku. Káčer sa však nechystal vrátiť. Točil sa v kruhu, strkal hlavu do vody, vyzeral zmätene. Na rohlík už isto zabudol, najskôr rozmýšľal, do akej hry ho teraz ťahajú. Spod mosta sa vynorila pani kačica sledovaná početnou páperovou rodinkou. Dievčatká boli ako bez seba. Emi odlomila haluz z vrby rastúcej pri brehu a bila ňou o hladinu, Betka naberala celé hrste piesku a štrku.

„Hlúpe kačky, myslia si, že ich chceme krmiť,“ Emi sa narovнала a s ľútosťou ich pozorovala.

„Rohlík! Vypýtam od starej mamy.“ Betka zhodila tašku na zem a odbehla.

O chvíľu sa vracala. V ruke rožok, v odstupe za ňou sa ponáhľala stará mama v modrom pracovnom plášti sledovaná pekárom, od hlavy až po päty oblečenom v bielom, s bielou čiapkou na hlave. Dievčatká zmenili taktiku, začali lákať kačice kúskami pečiva. Nehádzali ich do vody, trúsili omrvinky na breh, aby im ukázali cestu. Ako v rozprávke. A zdalo sa, že kačice pochopili.

„Musia odvábiť kačice, aby sa nedostali do turbíny,“ vysvetľovala Betkina stará mama okolostojacim a ukazovala na elektráreň.

Betka naďalej trúsila omrvinky, vystielala cestu do záchranu. Emi sa postavila na stred mosta, šermovala rukami ako veterný mlyn, zastavovala autá a bicykle. O chvíľu bola celá rodinka v tráve na brehu. Pochodovali v rade, ako sa na kačice patrí, krížom cez trávnik, hore na chodník. Na moste čakala Emi a špalier zvedavcov, cestujúci z električky, šoféri áut, chodci.

Prišiel aj strážnik v tmavomodrej rovnošate prepásanej remeňom. Mračil sa, chcel vedieť, čo sa stalo, vypytoval sa ľudí.

„Nad turbínou je predsa sieť,“ vysvetľoval. „Nemyslite si, že všetko svinstvo, čo ľudia hádzu do vody, sa dostane priamo do elektrárne.“

Turbíny by boli ako mlynček na mäso, celý čas by len premieľali ryby, kačky, zdochnuté mačky a potkanov.“

„Nesmú sa utopiť,“ Betka popoťahovala, ale trochu sa už usmievala.

„Aj tú mŕtvu našli prilepenú na mreži,“ pritakal strážnikovi chlapík v šiltovke.

Myslel na zavraždenú mladú ženu, ktorú našli vo vode pri elektrárni. Vlni, tesne pred prvými mrazmi. Strojník z elektrárne bol prvý, čo ju zbadal. Zavolať esenbákov. Správa sa hneď rozšírila, hoci v novinách nebolo ani slova. Keď o dva dni neskôr prišli vojenský potápači, aby ju vytiahli, voda zamrzla a spolu s ňou všetko pod hladinou. Aj tá žena. Primrznutá strašila dlhé dni a noci. Celé mesto o tom hovorilo, ľudia sa chodili dívať z mosta, hoci ju nebolo vidieť, každý tvrdil, že cíti prázdny pohľad očí, ktoré už možno ani nemala. Ryby ich pojedli. V tú zimu sa na ľade pri elektrárni nikto nekorčuľoval. Ženu pochovali, až keď sa ľady roztopili. Dovtedy sa zistilo, kto ju zabil. Snúbenec, prichytil ju s iným a sám vyriekol nad ňou ortieľ smrti. Vraj ju vyvábil na huby do lesa pri Ťahanovskom tuneli, tam ju udril do hlavy a hodil do Hornádu. Dúfal, že voda snúbenicu odplaví na juh, za hranice, možno až do mora. Lenže sa prepočítal. Za Aničkou sa mŕtve telo dostalo do mŕtveho ramena, do mlynského náhonu a uviazlo na mreži. Hneď sa priznal, snúbenec.

Kačice sa dostali do bezpečia, ľudia sa rozchádzali, len krdel' detí s taškami na chrbtoch postával pri moste. Pišta Presnýčas, bacuľatý chlapec so šikmými očami, na hlave biela šiltovka, trochu väčší od ostatných detí, sa opieral o zábradlie. Rovnako ako ostatné deti, aj on mal aktovku na chrbte a za ruku sa držal svojej mamy. Vracal s domov zo školy, len z inej, osobitnej. Mama mu niečo vysvetľovala, ukazovala na vodu. Pišta asi pochopil, lebo po chvíli priložil ruku bližšie ku krátkozrakým očiam, ktoré sa strácali za veľmi hrubými sklami okuliarov, pozrel na hodinky a s úsmevom vyhlásil:

„Je presne dvanásť hodín a päťdesiat osem minút.“

O dve minúty sa na uliciach mesta rozozvučali amplióny. Najprv zapraskali, potom zaznel veselý budovateľský pochod. Ako každý piatok v túto hodinu.

„Šikovné pionierky,“ strážnik prekrikoval hudbu a pohladil Betku po hlave. „Zastali ste sa káčatiek.“

Emi s Betkou sa hrdo usmievali a od samej radosti sa rozbehli domov. Museli sa pochváliť, vyrozprávať dnešný zážitok. Vykonal dobrý

skutok. Aspoň jeden dobrý skutok denne, hlásal slávnostný sľub, ktorý prednedávnom zložili. Sú predsa pionierky.

* * *

Stromy podrástli, domy sa scvrkli. Omyl, veľký omyl. Tieto stromy tu vtedy ani nerástli. Možno na náprotivnej strane ulice rad líp, objemných v nízkom drieku ako matróny. Ostatné stromy nemôžu byť staršie ako tridsať, štyridsať rokov. Sú mladšie od nej! Domy sa nezmenšili, len priestor okolo nich sa akosi rozšíril. Veľa zbúrali a to málo, čo prežilo, pôsobí schátrane. Pripleštené barabizne.

Čo hľadá? Mladosť, detstvo? Pohľadom ohmatávala každý kúsok ulice, pátrala po spomienkach, kľúči k minulosti. Počas dlhých rokov v cudzine si starostlivo ukladala útržky, obrázky, potrebuje ich teraz zarámovat' ? Potvrdiť, že všetko súhlasí presne tak, ako si pamätá? Alebo? Nie, pamäť nemá nič spoločné s touto ulicou. Domy žili ďalej, bez nej, s tými, ktorí tu zostali, vyrastali a zostarli, s novými, ktorí sa prisťahovali. Čas pokračoval. Už sa nedokáže vpiť do hudby ulice, jej dnešný obraz pôsobí mrazivo.

Ale zároveň priťahuje. Opustila skrýšu v tieni zaprášenej lipy, poobzerala sa, či jej niečo z haraburdia v tráve nepatrí. Rýchlym krokom prebehla vozovku Tyršovým nábrežím. Na rohu parčík, ani stopy po veľkej hygienickej stanici, ktorej sa ako deti tak báli. Tam sa očkovalo, tam im robil doktor výtery z hrdla. Zrýchliła krok, akoby chcela mať tú nepríjemnú inventúru spomienok čím skôr za sebou. Dvojrad stromoradia, kadiaľ chodila električka trojka, v kruhu až na stanicu a späť do mesta. Asi preto sa ich ulica volala Okružná. Po koľajniciach ani stopy. Špinavé okná kultúrneho paláca, za ním prázdna rožná parcela, udupaná hlina bez trávy, lavička. Na tom mieste stál ich dom.

Na rohu s Košíkovou ulicou krčma, bar, kaviarenské stolíky na chodníku. Ulica dostala nové meno, krčma tam bola vždy. O kúsok ďalej Betkin dom, nezmenený, trojposchodový, ako vztýčený ukazovák nad okolitými prízemnými domami. Tam, kde býval Vlado, Rikiho futbalový kamarát, na tej krátkej zlomenej ulici, aj sa tak volala, Lomená, zbúrali všetky vilky a do stredu záhrad posadili vysokánsku sklenenú úradnícku škatuľu. Prešla na druhú stranu, zastala v strede vozovky, žiadna premávka, ticho. Dolná časť ulice akoby odrezaná od sveta, všetky autá zabočovali na križovatke pri krčme s terasou.

Na zaplátanom asfalte chodníka sa črtala bielou kriedou nakreslená škôlka. Skáču deti škôlku ešte aj dnes? Obzrela sa, žiadni chodci. Na jednej nohe skočila dvojku a trojku, potom roznožmo štyri, päť. S úsmevom vzhliadla a od údivu skamenela na jednej nohe – stojí pred ich domom! Bol to on, ich dom, len na nesprávnom mieste. Úplne rovnaký, rožný, poschodový nájomný dom. V zrkadlovom obraze, všetko naopak. Dvojník. Domy boli postavené súčasne, podoba nebola náhodná, najskôr rovnaký staviteľ. Tam hore, odtiaľ potiaľ sa tiahol ich byt. Obývačka s oknami do jednej aj do druhej ulice. Presne na rohu malý balkón so železným zábradlím a obnaženými podperami. Pripravený spadnúť. Okná jedálne do bočnej ulice. Za tými oknami maľoval Lalo. Tu dole býval ujo Gedeon. Len holičstvo a kaderníctvo na prízemí chýbalo. Zamurované slepé okno pod balkónom na rohu dávalo tušiť, že tam bol voľakedy vchod, možno do trafiky, možno do čistiarne, nepamätá sa. Ich dom zbúrali, dvojník prežil. Dostal nové okná s hrubým hnedým rámom. Nehodili sa k nemu. Vtedy ho asi aj maľovali, dávno, veľmi dávno. Omiетка stihla sčernieť. Aj celý dom. Bol starý, sivý, ošarpaný, presne ako jej rodný dom v spomienkach.

Dotkla sa kľučky mohutnej drevenej brány. Nepovolila. Tlačidlá zvončekov s neznámymi menami. Škoda. Ani na dvor sa nedostane. Prečo si ten dom nepamätá? Nikdy predtým si ho nevšimla. Stál presne oproti Betkinmu. Asi tam nebývali deti, s ktorými sa hrávali. Obišla dom ešte raz, dívala sa do okien, čakala známu tvár za niektorou záclonou. Keby aspoň niekto otvoril bránu a pustil ju dovnútra. Nič. Sklamaná pokračovala ulicou ku kaštielu, každú chvíľu sa obzerala. Nikto.

Na zadnú stenu malého kaštiela, prikrčeného v tieni starých gaštanov, prilepili viacposchodovú budovu základnej školy. S telocvičňou. Kaštieľ, pýcha ich ulice, sa pod ňou strácal ako stará hračka zabudnutá pod stolom. Murované ozdobné piliere plota okolo záhrady sa drobili, železné tyče hrdzaveli. Plot končil prázdnu parcelou. Zbúraný roh ulice do vedľajšej Svätoplukovej pripomínal otvorenú ranu naplnenú zaparkovanými farebnými automobilovými chrobákmi. Ich ulica už nemala nijakú tvár, nijakú atmosféru. Bola až odpudzujúco škaredá. Konečne si to povedala nahlas. Bridila sa jej.

Už vie, čo jej pripomína. Vybombardované štvrte. Nemecké mestá. Anglický Bristol. Pred pár rokmi tam strávila týždeň na konferencii. Pekné mesto so zašlou námornou slávou, štýlové gregoriánske a viktoriánske budovy pieskových hradov. Prechádzala sa po centre, nazerala do výkladov, keď odrazu, bez varovania, sa ulica premenila na priestranstvo.

S parkom, kvietkami, lavičkami a chodníkmi zasadenými v medzere ako po vytrhnutom zube. Nie len jednom. Potom ulica pokračovala ďalej. Mestá mávajú svoje tiché oázy zelene, príjemné zákutia, kde hektický pulz života náhle stíchne. Ale tá bristolská oáza akási čudná, navrhnutá na nesprávnom mieste. A zrazu jej svitlo. Čítala o ničivom bombardovaní. Vojnové stopy zahľadili, ale nie všetky. Niektoré nechali. Aby provokovali. Aby ľudia nezabudli.

Jej rodné mesto prežilo poslednú vojnu bez väčšej ujmy. Pokiaľ sa neráta ten nešťastný júnový deň roku štyridsiateho prvého. Dva bombardéry. Akoby zabúdili a v roztržitosti sa zbavili nákladu práve nad mestom. Zabili tridsať chodcov a trošku nabúrali hlavnú poštu. Narod ničomu nerozumel, vypukla panika, nemocnica bola plná ranených a mŕtvych. Nik nevedel, ktorým smerom obrátiť svoj hnev. Musela to byť nehoda. Vojenské cvičenie. Bomby padli nedopatrením.

Na druhý deň ich noviny vyviedli z omylu. Nebola to žiadna nehoda. Ani náhoda. Naopak, historická udalosť, vlastne jediná, ktorá zapísala meno mesta do hrubých kníh. Bez vlastného pričinenia sa nakrátko stalo dejinne slávnym. Nie celkom ako Sarajevo, ale takmer. V cudzine sa známym rada chválila, že pochádza z mesta, ktorého fingované bombardovanie spôsobilo eskaláciu druhej svetovej vojny. S údivom ju počúvali, meno mesta nikdy nepočuli, a tak bol jej lokálpatriotizmus zakaždým urazený.

Hitler potreboval zámienku pre postup na východ, proti Sovietom. Vojská už prekročili hranice, tretí deň pochodovali a jemu chýbal argument, zádrapka. Generáli určili miesto. Postavy v rovnošatách s nablýskanými gombíkmi sklonené nad mapou sveta rozmýšľali ako ďalej, čo za miesto vybrať, obetovať. Neznáma tužka namaľovala na mape kruh okolo ich mesta. Mapa sa vraj dodnes uchováva, rozpadáva sa niekde v zaprášenom archíve. V novinách písali palcovými titulkami: „Komunistický bombardér nad mestom.“ Očití svedkovia vraj videli, ako poludňajšie slnko osvietilo červenú hviezdu na krídlach lietadiel. „Pakt o neútočení jednostranne porušený!“ Mocné Nemecko muselo chrániť slabého, ale verného maďarského spojenca. Pretože mesto vtedy už znovu patrilo južnému susedovi. Štátne hranice ako švihadlo pravidelne preskakujúce nad hlavami ľudí. Hore, dole. Sever, juh.

Prečo museli tú sklenenú spotvoreninu postaviť práve sem? Vraj kultúrny palác. Polepený reklamou na zmrzlinu a diskotéky. S nekultúrnym menom Jumbo, presne ako slon v porceláne. Ešteže im

nenapadlo postaviť palác na Hlavnej ulici. Namiesto divadla. Alebo rovno namiesto dómu. Trošku dynamitu a hneď by sa našlo vhodné priestranstvo. Hlavnej ulice sa za posledných dvadsať rokov totality skoro vôbec nedotkli, to je pravda. Zachovali nielen všetky starobylé domy, mnohé historicky cenné, zo stredoveku, gotické, s renesančnými fasádami. Spolu so starými budovami sa navyše uchovali aj obchody. Na prízemíach, s výkladmi obrátenými na Hlavnú. Pekne v rade vedľa seba.

Pri prvej návšteve doma, v lete roku deväťdesiat, sa prechádzala po korze a neverila vlastným očiam. Domy boli trochu špinavšie, ošarpanejšie, než si ich pamätala, zato parčíky vcelku udržiavané. A hlavne: takmer všetky obchody našla presne na miestach, kde stávali v šesťdesiatom ôsmom! Ruská kniha, teda sovietska, sa síce premenovala na zahraničnú literatúru, pribudol novopostavený obchodný dom Prior a v paláci Andrásyovcov, kde býval obchodný dom Pionier, zriadili Dom potravín. Inak všetko po starom. Komunisti si potrpeli na stabilitu.

S tými obchodmi sa celkom určite nemýli. Krátko po ruskej invázii ušla do Nemecka a po necelom roku si uvedomila, že závery za ňou nadobro zapadli, niet návratu, svoje mesto s najväčšou pravdepodobnosťou v živote neuvidí. Vtedy si vytvorila vlastné memorovacie cvičenia. Každý večer, keď ležala v posteli a čakala na spánok, si premietala dva filmy. Na striedačku. Pondelok, streda, piatok jeden, ostatné dni druhý.

Prvý film bol z Tatier. Lyžovačka na Solisku, zjazdovka na Hrebienku. Letné prechádzky po Štrbskom Plese, v Tatranskej Lomnici, Starom Smokovci, Grand, cukráreň. Zubačkou na Hrebienok, lanovkou do Lomnického sedla, pešo magistrálou k vodopádom. Kežmarská chata, Sliezsky dom, Skalnaté pleso...

Druhý film bol z jej mesta. Premietala si prechádzku po Hlavnej ulici. Od Slovanu až po Maratón po mestskom korze, späť po opačnej strane... Šla so zavretými očami, dívala sa do výkladov a vymenúvala obchody. Mladosť s hračkami a drogériou, vedľa Dámske doplnky, potom Odevy, Tuzex, Očná optika, Metrový a kusový textil. Za arkádou Zvonárskej ulice obchod so záclonami a obrusmi. Akože sa volal? Nespomenie si. Potom Sklo – porcelán, Textilná galantéria. V bývalej cukrárni sa usalašili Kuchynské potreby, vedľa trafika, teda Tabak... Vie ten zoznam odrapotať ešte aj dnes. Mestské múzeum by ju mohlo zamestnať ako kráčajúci lexikón zaniknutých obchodov na Hlavnej ulici. Lenže dnes už ani jeden z nich nie je na svojom pôvodnom mieste. Len ozdobné, dávno vyhasnuté neónové písmená na Mladosti odolali rokom.

Komunisti pošpatili mesto. Možno to nemysleli až tak zle. Aj inde sa v šesťdesiatych a sedemdesiatych rokoch búralo a vyrastali betónové škatule. Pri Mlynskom náhone, neďaleko od ich ulice, postavili nový hotel Hutník. Žiadny architektonický zázrak, ale vtedy sa jej ako gymnazistke páčila jeho vyzývavosť. Prvá moderná budova v meste. Hotel raz dokonca obliehala aj s dvomi kamarátkami, aby získali autogram Paula Anku. Večer vystupoval v amfiteátri a nocoval v hoteli.

Neďaleko hotela neskôr vyrástol nový kultúrny palác. S kinom, veľkou dvoranou na plesy, divadlom. Preto zbúrali ich dom. Preto nenávidela tú sklenenú špatu. Nebola už doma, keď ho stavali. Ako nový mohol byť kulturák celkom pekný. Nové stavby dávajú mestu švih. Tak si to asi predstavovali. Len tie ich kuracie komunistické mozgy nechápali, že nestačí domy postaviť, treba sa o ne aj starať. Betónové škatule starli závratným tempom. Zachvátila ich progeria, choroba detských starcov. Stačili dve desaťročia, aby sa podobali na ruiny. Dnešný čas slobody dielo dokonala, mladí sa na stenách podpísali sprejovými čarbanicami.

Tak o čo teda ide? O nič. Netreba si neustále klásť otázky. Hladina sa bude menej kymácať. Stačí privrieť oči a sledovať pohyblivé obrázky z minulosti. Dni sa budú odvíjať v dvoch rovinách. Rozdvojená stojí s jednou nohou v minulosti a s druhou v prítomnosti. Cvak, štyridsaťpäť rokov späť, cvak. Tmavočervená električka so stiahnutými oknami a otvorenými dverami. S dvomi radmi priečne postavených drevených lavíc. Na ich ulici premávala trojka, po tej istej koľaji do mesta aj z mesta. Sem aj tam. Vždy čakala, keď sa raz zrazia a príde veľké bum! Nezrazili sa. Ciling, ciling.

* * *

Električka zazvonila.

„Važení, koniec fil'mu. Nastupovac, idzeme,“ sprievodca so šiltovkou na hlave a v sivej košeli rovnošaty sa vykláňal z predných dverí a rukou ťahal šnúru zvončeka. Zvedavci spokojní so záchranou káčatiek sa vrátili do električky. Ciling, ciling, trojka pokračovala cez most.

Vzadu na vozni sa na širokom spojovacom hriadeli krčil Laci Holler. Chlapec len o trošku starší než dievčatá, chodil o triedu vyššie, postavu však mal nevel'kú, bol štúply, tmavovlasý, s veľkými hnedými očami v bledej tvári. Všetci boli zaujatí kačkami a rozptýlení podivnou zmesou zvukov z ampliónov, nik nevidel, kedy sa Laci na električke pohodlne

usalašil. Jednou rukou sa pridržoval okrúhleho krytu svetla, druhou lana pripevneného na kosoštvorec tykadla električky. Za mostom, keď električka míňala dievčatá na chodníku, sa Laci narovnal a zakýval im. Vyškieral sa, šermoval rukou vo vzduchu a visel na lane ako šimpanz. Cestujúci si ho všimli a upozornili sprievodcu. Ten okamžite bežal na zadnú plošinu, vyklonil sa cez dvere a z plných pľúc sa usiloval prekričať burácajúce amplióny.

„Ruki ci dolamem jak takoj nezľežeš!“

Laci by aj bol zliezol, ale električka uháňala veľmi rýchlo. Díval sa na zem pripravený skočiť, ale počkal, až spomalil pred zastávkou. Zoskočil, zle došliapol a spadol. O sekundu bol znovu na nohách, ale ten moment stačil sprievodcovi, aby Laciho dohnal. Sprievodca už mal svoje roky, riedke vlasy a pred sebou brucho ako pivný súdok, zato predviedol svižný skok. Vložil doň nazbieranú energiu, ktorá ním asi lomcovala pri pohľade na visiaceho Laciho. Vyštartoval rýchlosťou šprintéra, čo behá stovku za desať sekúnd, aj čapicu stratil, ale podarilo sa mu chlapca chytiť za košeľu. Nezmožil sa ani na slovo, dych mu nestačil, len ho surovo zdrazil, pevne držal za košeľu, druhou rukou mu točil ucho a vliekol ho rovnodo brány rožného domu. Starého ošarpaného poschodového domu akoby postihnutého šedým zákalom.

V očiach sprievodcu bol ten lingársky dom veľmi podozrivý. Nie prvý raz sa Laci viezol vzadu na električke a nie prvý raz sa sprievodca pokúšal ho dolapit'. Laci mu zakaždým utiekol. A vždy do tej istej brány. Preto šiel chlap v sivej košeli teraz tak naisto. V dome bývalo viac detí, sprievodca ich všetky z videnia poznal. Býval na ne prísny, aj dvakrát skontroloval, či každé jedno zaplatilo dvadsať halierov za detský lístok. A tento ušatý galgan sa nikdy neviezol s lístkom. Zvykol nastúpiť pri múzeu, ale vo chvíli, keď sa električka pohla zo zastávky a sprievodca začal vyberať peniaze, rýchlo zoskočil. Niekedy dokonca bežal po chodníku, vykrikovala hádzal po električke kamene.

Chodci sa nechápavo zastavovali pred domom, cestujúci sa vykláňali z okien, pokúšali sa vysvetľovať, gestikulovali. Slová zanikali v nezrozumiteľných zvukoch vysielaných tuberkulóznymi ampliónmi.

„... občania mesta... híf... v súlade s vyhláškou ministerstva zdr... rap, rap-hr-híf... svoje mačky, psov a ostatné zvery... rap, rap- hr-híf...“

Červenovlasá kadernička Mimi schádzala po schodoch z kaderníctva na rohu. V ruke niesla prázdny sklenený krčah, do ktorého si nechávala čapovať pivo v krčme cez ulicu. Nie na pitie, na stuženie vlasov